

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ НІМЕЦЬКИХ ХРИСТІЯНСЬКО-БОГОСЛОВСЬКИХ ТЕРМІНІВ- КОМПОЗИТІВ

У статті здійснено структурний та кількісний аналіз німецьких композитів християнсько-богословської термінології. Розглянуто їх основні структурні моделі.

Ключові слова: *християнсько-богословська термінологія, композити, німецькі композити, терміни-композити, словоскладання, структурні особливості, структурні моделі.*

В статье осуществлен структурный и количественный анализ немецких композитов христианско-богословской терминологии. Рассмотрены их основные структурные модели.

Ключевые слова: *христианско-богословская и церковная терминология, композиты, немецкие композиты, термины-композиты, словосложение, структурные особенности, структурные модели.*

The article deals with the structural and quantitative analysis of German compounds in the Christian theological terminology. Their main structural models are described.

Key words: *Christian theological terminology, compound word, German compounds, term-compounds, word composition, structural peculiarities, structural models.*

Вивчення структурних та морфологічних особливостей термінологічних одиниць фахової мови у дослідженнях сучасної лінгвістики має велике значення, оскільки воно відображає рівень розвитку терміносистеми та основні шляхи її формування. Німецька мова, для якої характерне утворення нових одиниць шляхом складання двох і більше основ, особливо придатна для проведення подібного дослідження.

Об'єктом нашого дослідження є структурні особливості німецьких християнсько-богословських термінів-композитів. Актуальність нашої теми ґрунтується на поглибленому інтересі до вивчення фахових мов та пов'язаною з нею фаховою лексикою. Новизна роботи полягає в аналізі основних структурних моделей німецьких християнсько-богословських термінів-композитів, а також їхнього морфологічного складу, оскільки ця тема вперше висвітлюється у

вітчизняному мовознавстві. Завдання дослідження – структурний аналіз німецьких християнсько-богословських термінів-комполітів, виявлення основних структурних моделей та частини мовного вживання. Джерело дослідження – 1395 термінологічних одиниць із словника Е. Аргіколи «*Wörterbuch des christlich geprägten Wortschatzes*».

Комполіти досліджували у своїх працях зокрема Г. О. Винокур, Л. Ф. Омельченко, М. Д. Степанова, М. Лоде, Ф. Патоцка, Г. Паул, В. Флайшер та інші.

Комполіт як багатоконпонентний термін належить до одного з найбільш продуктивних методів збагачення словникового складу німецької фахової мови теології «за рахунок наявного в ній арсеналу функціонально-структурних одиниць» [Омельченко 1989, 2]. Як результат процесу словоскладання він містить в собі не менше двох основ – неафіксованих морфем, тобто морфем, які не вживаються в якості афіксів, і звичайно виступають основою (базою) слова [Ахманова 1969, 430].

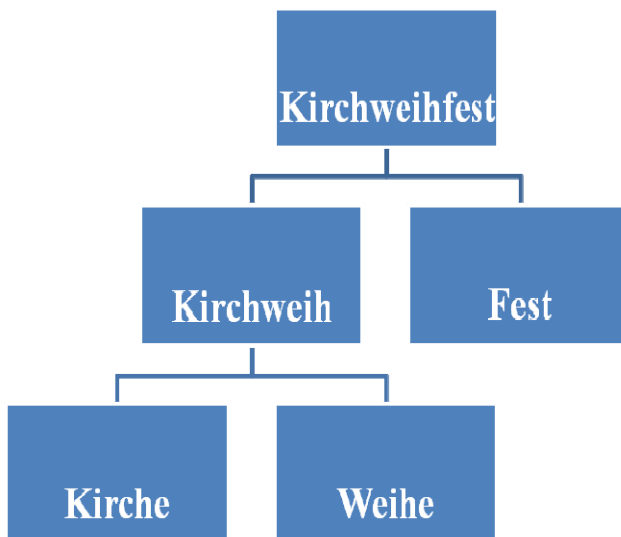
У дослідженні німецьких комполітів основна увага зосереджена на аналізі їхніх структур, утворених шляхом поєднання двох або кількох основ у процесі морфологічного словотворення [Розенталь 1972, 388] з метою встановлення основних типів моделей комполітів у християнсько-богословській термінології німецької мови. Утворення нових складних слів потрібно не лише для задоволення вимог у нових словах, але й тому, що дуже часто існує необхідність подати дві ідеї в одному слові [Винокур 1939, 46]. У подальшому будемо використовувати термін «конпонент» для позначення лексем, що входять до складу комполіти.

У словотворі розрізняють детермінативні та копулятивні комполіти. Детермінативні комполіти – це такі складні слова, у яких перший конпонент (означувальне слово) визначає чи пояснює другий конпонент (основне слово) [Lohde 2006, 36]: *der Mönchsorden* (монаший орден), *das Nonnenkloster* (жіночий монастир) *das Kirchenrecht* (церковне право) тощо. Так, у слові *der Adventsonntag* (неділя адвента) конпонент *Advent* (адвент) тематизує та чіткіше окреслює слово *Sonntag* (неділя), виділяючи його серед інших неділь визначаючи його особливість. Детермінативні комполіти за своєю структурою – бінарні, утворені таким чином, що їх можна розділити на дві частини [Lohde, М., 36]: *Kirchen (1) recht (2)*; *Abendmahls (1) kelch (2)* → *Abend (1) mahl (2)*, при цьому кожна із частина може також бути простою чи складною. М. Лоде розрізняє правобічні,

лівобічні та двобічні композити [Lohde 2006, 36]. Лівобічні композити – це такі композити, у яких перший елемент може мати ієрархічний поділ. Правобічні композити відповідно мають ієрархічний поділ у другому елементі. У двобічних композитах як перший так і другий елементи вказують на ієрархічний поділ. Таким чином утворюється ієрархічна структура, у якій складники глибшого рівня можуть бути виражені у формі композита. Лексичні одиниці, утворені цим способом, підпорядковані формальним умовам, які існують виключно у такому виді. Детальніше про побудову детермінативних композитів у таблицях 1, 2, 3.

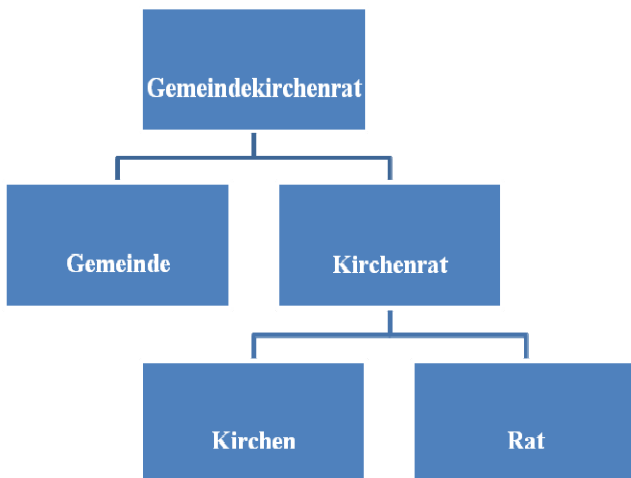
Таблиця 1.

Лівобічний детермінативний композит

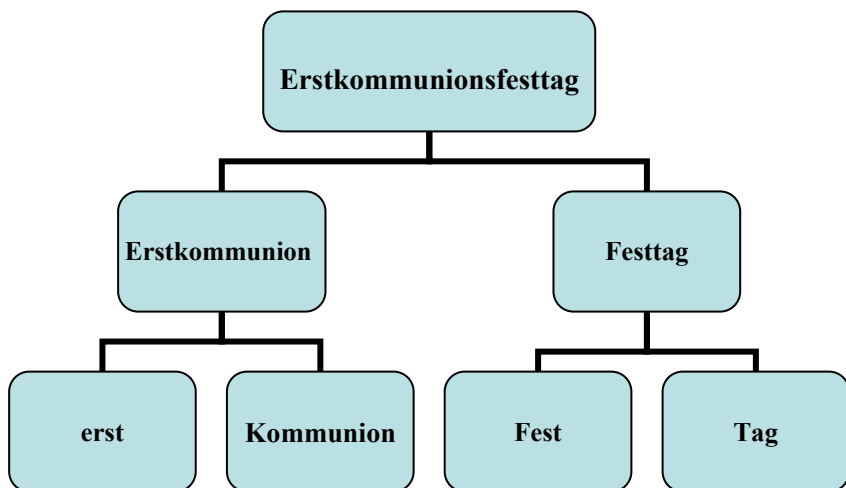
Таблиця 2.

Правобічний детермінативний композит

Таблиця 3.

Двобічний детермінативний композит

Копулятивні композити – це такі складні слова, які утворюються за допомогою складання компонентів у такий спосіб, що їхнє значення накладається одне на одного [Ахманова 1969, 431]. Обидва компонента цього композита однаково беруть участь у формуванні

значення словотворчої конструкції [Степанова, Флайшер 1984, 115] і характеризуються абсолютною рівністю компонентів у частининомовному відношенні та на рівні семантичної конкретності» [Федорцова 1994, 9]: *asketisch-mystisch* (аскетично-містичний), *heidnisch-gnostisch* (язичницький та гностичний), *mystisch-asketisch* (містично-аскетичний), *mystisch-spirituell* (містично-духовний), *der Gottmensch* (Богочоловік), *der Fürsterzbischof* (князь-архієпископ), *der Kardinalerzbischof* (кардинал-архієпископ).

У дослідженні німецьких композитів важливим елементом виступає аналіз співвідношень закріплених уже типів моделей словоскладання, а також їхні стилістичні можливості. У процесі словоскладання два і більше окремих слова з'єднуються у нове, причому цими окремими елементами можуть виступати як виключно основи слів (основоскладання): *die Mutterkirche* (католицька церква, головний храм), *das Mutterhaus* (провінціальний/ генеральний будинок монастиря), так і деривати з відповідними афіксами: префікс *un-*: *das Unfehlbarkeitsdogma* (догма непомильності папи у питаннях правд віри) та суфікси *-ung*, *-keit*, *-heit*, *-schaft*, які несуть в собі абстрактні значення: *die Kreuzerhöhung* (воздвиження Чесного і Животворячого Хреста), *die Kloostergemeinschaft* (монастир).

Необхідно також зазначити, що між окремими одиницями композитів можуть бути присутні з'єднувальні елементи – фуґи, які не впливають на значення слова, оскільки не несуть у собі жодної семантики. Такими фуґами виступають *-(e)s-*, *-(e)n-*: *die Gottesverehrung* (Богочитання), *die Bischofskonferenz* (єпископська конференція), *der Kirchenheilige* (святий церкви).

У словоскладанні один і той самий компонент може виступати складовою частиною багатьох композитів. У християнсько-богословській термінології найбільш плідними словотвірними компонентами виступають одиниці *der Gott* (Бог) (52 композити) та *die Kirche* (церква) (87 одиниць). Вони зустрічаються у значній кількості композитів: *das Gottesvolk* (народ божий), *das Gottesgericht* (суд божий), *das Gotteskind* (дитя боже), *der Gottessohn* (Син Божий), *die Gottesverehrung* (божий досвід), *der Gottessucher* (той, хто шукає Бога), *der Kirchtag* (день церкви), *das Kirchengesetz* (церковний закон), *das Kirchengebot* (церковна заповідь), *die Kirchweihe* (посвячення церкви), *das Kirchenjahr* (церковний рік). Наявність одного й того ж детермінатива в композитах свідчить про наявність спільних ознак відповідних понять.

Для аналізу термінологічних одиниць використовуються початкові структурні моделі за Т. Р. Кияком [Кияк 1989, 48], а саме:

S – іменник;

A – прикметник як складова складного слова

S_s – іменник із суфіксом.

У процесі дослідження структурних моделей зафіксовано 1395 термінів-комполітів більшість із яких – 1247 одиниць – це виключно іменникові утворення, 54 одиниці – сполучення іменника та прикметника та 14 одиниць, в яких всі елементи – прикметники. Вагому частину серед термінів-комполітів становлять двоосновні комполіти – 1251 одиниці. Така значна кількість двокомполітних термінів зумовлена тим, що вони відповідають високим вимогам до терміна, а саме: точності та короткості.

У 1159 термінологічних одиницях зафіксовані такі структурні моделі: S + S, *der Weihbischof* (помічний єпископ), *die Singmesse* (співана меса), *der Schutzpatron* (покровитель), S + S_s, *der Ordensgeistliche* (духівник ордену), *die Gebetsordnung* (молитовний порядок), *der Gefängnisgeistlicher* (духівник в'язниці); S_s + S *der Titularbischof* (титулярний єпископ), *der Dominikanerorden* (чин домініканців), та S_s + S_s *die Religionspsychologie* (релігійна психологія), *die Benediktinerabtei* (бенедиктинський монастир). Висока продуктивність двокомполітних моделей, до складу яких входять виключно іменники, зумовлена здатністю останнього відображати в основному слові основне поняття, і в той самий час в означувальному – певні ознаки цього поняття. Друга найбільш часто вживана модель двокомполітних термінів – це S + A – 38 одиниць: *kirchenrechtlich* (церковно-правовий), *kirchenslavisch* (церковно-слов'янський), *kirchentreu* (вірний церкві), *gottgegeben* (Богом даний). Третю групу налічує структурна модель A + S – 32 терміни: *der Generalvikar* (генеральний вікарій), *die Generalsynode* (головний синод), *die Generalbeichte* (генеральна сповідь), *der Hochaltar* (головний олтар), *der Hochwürden* (звертання до священика «високопреподобний»), *die Fundamentaltheologie* (фундаментальна теологія). Найменшу групу двокомполітних комполітів зафіксовано зі структурною моделлю A + A – 22 одиниці: *rechtgläubig* (правовірний), *strenggläubig* (правовірний), *stockkatholisch* (сильно католицький).

Терміни-комполіти, що складаються із трьох компонентів, зафіксовано у 142 одиницях: S + S + S *der Dankgottesdienst* (багодарственна літургія), *der Gemeindegemeinderat* (церковна рада), *der Domkapellmeister* (капельмейстер катебри), *das Herz-Jesu-Fest* (свято найсвятішого серця Ісусового), S + S + S_s *die Gottesdienstordnung* (порядок богослужінь), *die Herz-Jesu-Verehrung* (почитання

найсвятішого серця Ісусового).

Композити, до складу яких входять 4 компонента, зафіксовано з моделлю S + S + S + S лише у 2 випадках: *der Augustinerchorherrenstift* (монастир, члени якої живуть за правилами Августинів). Композити, утворені із 4 і більше основ, створюють труднощі щодо правильного розуміння, не виконують умови короткості та чіткості, яким повинен відповідати один термін. Саме тому вони мають незначний відсоток. Детальніше результати дослідження у таблиці 4.

Таблиця 4

Структурний аналіз німецьких християнсько-богословських термінів-композитів

	Абсолютна кількість	Відносна кількість у %
двокомпонентні	1251	89,68 %
трикомпонентні	142	10,18 %
чотирикомпонентні	2	0,14 %
Всього:	1395	100 %

Проведений вище аналіз німецьких християнсько-богословських термінів-композитів свідчить про те, що словоскладання виступає продуктивним елементом в утворенні нових одиниць християнсько-богословської термінології. У процесі дослідження виявлено було такі структурні особливості: найбільш продуктивними групами виступають двокомпонентні (1251 термінологічна одиниця) та трикомпонентні композити (142 терміна). Висока частотність вживання таких моделей свідчить про те, що такі структури найбільш практичні й продуктивні, оскільки вони дають змогу дуже точно виразити поняття, що пов'язані із богослів'ям та церковним устроєм, а також відповідають основним вимогам терміна: короткості і точності. У процесі дослідження було встановлено, що компонентами композитів виступають як основи слів, так і деривати. Більшість композитів утворені за детермінативним підпорядкуванням, копулятивні композити менш характерні для цієї терміносистеми. На перспективу планується семантичний аналіз двокомпонентних композитів з метою визначення основних семантичних груп.

1. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. / О.С. Ахманова. – М.: «Советская энциклопедия», 1969. – 608 с. 2. Винокур Г. О. О некоторых явлениях словообразования в русской технической терминологии / О. О. Винокур – Т. 5. – 1939. С. 3–54. 3. Кияк Т. Р.

Лингвистические аспекты терминоведения: Учеб. Пособие / Т. Р. Кияк – К.: УМК ВО, 1989. – 104 с. 4. *Омельченко Л. Ф.* Английская композита: структура и семантика: дис... докт. филол. наук: 10.02.04 / Омельченко Л. Ф. – К., 1989. – 493 с. 5. *Розенталь Д. Э., Теленкова М. А.* Справочник лингвистических терминов. Пособие для учителя / Д. Э. Розенталь, М. А. Теленкова. – М.: «Просвещение», 1972. – 495 с. 6. *Степанова М. Д., Фляйшер В.* Теоретические основы словообразования в немецком языке / М. Д. Степанова, В. Фляйшер. – М.: Высшая школа, 1984. – 264 с. 7. *Федорцова В. Н.* Интернациональные словообразовательные модели в немецком языке. Автореф. дис. ... док. филол. наук. – С.-Пб, 1994. – 33 с. 8. *Agricola E.* Wörterbuch des christlich geprägten Wortschatzes / Erhard Agricola. [Aus dem Nachlaß bearb. und für den Dr. vorbereitet von Wilhelm Braun]. – Stuttgart: Hirzel, 2003. – 218 S. 9. *Lohde M.* Wortbildung des modernen Deutschen / M. Lohde – Tübingen: Narr, 2006. – S.348

Волгіна О. О., асп.,
Запорізький національний університет

СТИЛІСТИЧНА ІНФОРМАЦІЯ І КОНЦЕПТ

У статті обґрунтовується ментальна природа і організація стилістичної інформації про мовні одиниці та її співвіднесеність із стилістичним субконцептом. Останній розглядається як емоційно-оцінний квант знання, що репрезентується вербальним знаком.

Ключові слова: стилістичне значення, концепт, стилістичний субконцепт.

В статье обосновывается ментальная природа и организация стилистической информации о языковой единице в соотношении со стилистическим субконцептом. Последний рассматривается как эмоционально-оценочный квант знания, репрезентируемый вербальным знаком.

Ключевые слова: стилистическое значение, концепт, стилистический субконцепт.

The article substantiates the mental nature and organization of the stylistic information of the language elements and its coordination with the stylistic subconcept. The latter is considered as the emotional and evaluative quantum of knowledge which is represented by the verbal sign.

Key words: stylistic meaning, concept, stylistic subconcept.